O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN’AT VA MADANIYAT INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"

O‘zDSMI rektori, professor
N.B.Sayfullayev

2024-yil "30" avgust

Ro‘yxatga olindi: № MD-70211801-1.01
2024-yil "30" avgust

ILMIY-TADQIQOT METODOLOGIYASI
FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	200 000	– San’at va gumanitar fanlar.
Ta’lim sohasi:	210 000	– San’at.
Ta’lim yo‘nalishi:	70211801	– Madaniyat va san’at sohasi menejmenti

Toshkent - 2024

Fan/modul kodi ITM 10014	O'quv yili 2024/2025	Semestrlar 1	ECTS-Kreditlar 4
Fan/modul turi Majburiy	**Ta'lim tili** o'zbek/rus		**Haftadagi dars soatlari** 4

1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi	60	60	120

2.

I.Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarning ilmiy faoliyat jarayonida o'zini o'zi anglash va to'g'ri fikrlash qobiliyatini shakllantirish, ilmiy tadqiq dasturini tuzishda nazariya va amaliyot birligiga rioya qilishni o'rgatishdan iborat.

Fanning vazifasi - fanni tasniflash, metodlardan unumli foydalanish, ilmiy tadqiqot dasturining mavzusini tanlash, materiallarni saralash, o'zining ilmiy saviyasini oshirishga yo'nalgan adabiyotlar mazmunini o'rganish va egallangan bilimlardan amaliyotda foydalanish malakalarini shakllantirishdan iborat.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)
II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Fan ijtimoiy-madaniy hodisa

Fan ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida bilim, faoliyat va ijtimoiy institut. Fan tushunchasining keng va tor ma'nolari. Fan tarixiga oid yondashuvlar. Fan taraqqiyotining asosiy bosqichlari. Fanning funktsiyalari. Fanning mikrokonteksti va makrokonteksti. Intersubyektivlik. Fanlarning tasnifi. Bilim ilmiylik mezonlarinipg tasnifi. Fanning dinamik va statik qonuniyatlari. Analitik va sintetik bilim. Fanning diffirensiatsiyasi va integratsiyasi. Fanning ijtimoiy-madaniy mo'ljallari.

2-mavzu. Ilmiy tadqiqotning namoyon bo'lish jihatlari

Ilmiy tadqiqot tushunchasi. Ilmiy tadqiqot namoyon bo'lishining asosiy jihatlari: erkinlik, yozma matn va uning og'zaki matndan farqi. Ilmiy tadqiqotni ilmiy hodisa sifatida rasmiylashtirishning ahamiyati va metodikasi. Ilmiy tadqiqot natijalarini ifodalovchi tezis, maqola. Monografiyalarni tayyorlashda bilimning ahamiyati va ularning taqdimoti. Xalqaro jurnallarda maqolalar nashr qilishning zarurati va ahamiyati. Nashr etilgan maqolalarni rasmiylashtirish qoidalari. Olimlarning ilmiy ishlariga iqtibos berishning ilmiy faoliyatdagi o'rni. Plagiat (ko'chirmachilik) olim sha'niga isnod sifatida. Xalqaro ilmiy bazalarda maqolalari joylashtirishning zarurati. Scopus, RINTS, Web of sciense, vikipediya. Xirsh indeksining ahamiyati. Kutubxonalarda ishlash amaliyoti: alfavit, sistemali va elektron kataloglar.

3-mavzu. Ilmiy tadqiqotning namoyon bo'lish shakllari va tiplari

Ilmiy tadqiqotning namoyon bo'lish shakllari: individual ilmiy tadqiqot: (bitiruv malakaviy ishi, magistrlik va doktorlik dissertatsiyasi, referat va maqolalar, kurs ishi, monografiya). Avtoreferat matnini uchinchi shaxs nomidan tayyorlashning zarurati va ahamiyati. Hamkorlikdagi ilmiy tadqiqotning o'ziga xos xususiyati. Texnikaviy va badiiy ijod bilan bog'lik ilmiy tadqiqot. Ilmiy tadqiqot tiplarining tasnifi: fundamental, amaliy va innovatsion tadqiqotlar va ularni moliyalashtirish imkoniyati. Tadqiqotchilik loyiha konstruktorlik ishlanmalari: (mutlaqo maxfiy tadqiqotlar) tadqiqotlar. Yoshlarning fundamental, amaliy va innovatsion loyihalari.

Xalqaro jamg'armalar, nodavlat-notijorat tashkilotlarning ijtimoiy loyihalari. Fundamental, ahamiyati, innovatsion tadqiqot ishlanmalarining o'zaro aloqasi va farqi. Fan ishlab chiqarishning aloqadorligi. Ilmiy tadqiqotda vorisiylik va novatorlik.

4-mavzu. Ilmiy tadqiqotda muammo va muammoli vaziyat

Muammo tushunchasi va uning mohiyati. Muammo va metod uyg'unligi. Muammo va masalaning aloqasi va farqi. Katta, muhim, ikkinchi darajali muammolar. Muammoning shakllari. Mavzuni tanlash muammoning to'g'ri yechimi ilmiy faoliyatning amaliy natijasining kafolati. Ilmiy muammolarning namoyon bulish usullari: predmetga doir va protseduraga doyr muammolar. Muammoli vaziyat va uning ahamiyati. Dalil - ilmiy muammoni yechish omili. Dalillar ilmiy Tadqiqotning amaliy va nazariy asosi. Empirik va ilmiy dalilning xossalari. Imtiyozli dalillar. Ilmiy bilimning rivojlanishida fan dalillarini umumlashtirishning ahamiyati. (Magistrlik disseratsiyasiga ilmiy dalillar yig'ish misolida asoslanadi).

5-mavzu. Ilmiy maktab: metod va metodologik yondashuvlar.

Ilmiy maktab shakllanishining tarixi, umumiy belgilari va asosiy bosqichlari. Ilmiy maktablarning tiplari. Ilmiy maktablarning shakllari, paradigmal va lokal darajalari. Ilmiy maktablarning klassifikatsiysi. Innovatsion ilmiy maktablar.

Metod, metodologiya, metodika tushunchalariningg o'z-aro aloqasi va farqi. Metodlarning tasnifi: fan metodlari; fanlararo tadqiqot metodlari; xususiy ilmiy metodlar; empirik tadqiqot metodlari, nazariy tadqiqot metodlari; Tadqiqotning umumiy mantiqiy metodlari; falsafa metodlari; ijtimoiy-gumanitar fanlar metodlari. Xozirgi zamom metodologiyasi. Evristika – yangi metodologik tamoyil. Metodologik tamoyillarning klassifikatsiyasi. Tabiiy obyektlarning xossalari: subyektiv yaxlit xossalar, yaxlit xossalar, metayaxlit xossalar va Ad-xos yaxlit xossalar.

6-mavzu. Intellektual mulk huquqi: innovatsiya va novatsiyalar, kashfiyot va ixtiro, intellektual mulk va patent tushunchalarining mutanosibligi

Innovatsiya tushunchasining taxlili va turlari. Innovatsion maktab mezonlari. Innovatsiyalarning tasnifi. Novatsiya yangi ilmiy g'oyadagi "eskilik" elementi. Ilmiy faoliyatda innovatsiya va novatsiyalarning o'rni. "Kashfiyot", "ixtiro" tushunchalarining innovatsion xarakteri. Ilmiy kashfiyotlarning tasnifi. Ixtiro - kashfiyot va innovatsiya o'rtasidagi uziga xos "oraliq" holat. Kashfiyot va ixtirolar ijodiy faoliyat natijasi. Insoniyat tarixidagi eng buyuk kashfiyotlar va ixtirolar tasnifi. Intellektual mulk tushunchasining tavsifi. Mualliflik huquqining yo'nalishlari. Patent - olim ilmiy kashfiyoti yoki ixtironing tan olinganligi haqidagi guvohnoma.

7 - mavzu. Olimning professionallashuvi va ijtimoiy mas'uliyati.

Ilmiy tadqiqotda olimning erkinligi va ijtimoiy nazorat uyg'unligi. Ilmiy faoliyatni ijtimoiy nazorat qilish vositalari: ekspertlar kengashi, kollegial tashkilotlar, maslahat kengashlari. (Ilmiy loyihalar mazmuniga baho beruvchi ekspert kengashlari). Oliy attestatsiya komissiyasi olim ilmiy faoliyatiga baho beruvchi tashkilot. Ijtimoiy mas'uliyat tushunchasi va uning zaruriyati. Olimlar jamoasining tasnifi: super intellektual elita, intellectual elita, ilm axli tushunchalarini bir-biridan farqlovchi asosiy belgilar. O'zbekistonning intellektual elitasi va ularga ishlash uchun yaratilgan sharoitlar. Olimlarning uchrashuvlari va muloqotini tashkil etish, fikr almashish vositalarining tasnifi: kongress, forum, simpozium, konferentsiya, seminarlarning bir-biridan farqli jihatlari. Hozirgi zamon olimining portreti. Konsensusning shakllari va darajalari. Fanda xalqaro jamoatchilik bilan ishlashning ahamiyati. Ilmiy tadqiqotda ijtimoiy etika. Yuqori tanqidiylik va ijodiy tanqidiylik oqibatlari. Mualliflik huquqi va uning buzilishi oqibatlari. Fan va ilmiy faoliyatda korruptsiya. Plagiat va korruptsiyaning o'z-aro aloqadorligi.

8-mavzu. Tadqiqotning ilmiy yangiligini shakllantirish.

Ilmiy yangilik tadqiqotning maqsad va konseptual g'oyasining ifodasi etadigan qismi hisoblanadi. U tadqiqotdagi betakrorlik, ilm-fanga qo'shiladigan innovatsiya, ijtimoiy falsafiy yondashuv va ijtimoiy amaliyotga tadbiq etiladigan qarashlardir. Ilmiy yangilik tadqiqotning ijtimoiy taraqqiyot uchun zarurligini, ilmiy fikr va tafakkurga qo'shiladigan yangi konsepsiyani, tadqiqotchining muammoni ko'rish va eksperimental hal etishga qaratilgan izlanishlarni natijasidir.

9-mavzu. Madaniyat va san'atni o'rganishda sotsiometriyaning o'rni.

Sotsiometriya auditoriya va sahna, retsipient va aktyor, ijod va aholi, madaniyat va uning, iste'molchisi, yaratuvchisi, ijodiy izlanuvchilar o'rtasidagi o'z-aro aloqalar, munosabatlarini o'rganuvchi, o'lchovchi usuldir.

10-mavzu. Badiiy estetik fantaziya va intuitiv bilish.

Badiiy-estetik ijodda fantaziya va intuitiv asarning emotsional ta'sirini, voqelik tasvirining psixologik jihatlarini oshiradi. Badiiy-estetik ijoddagi psixologik-emotsional motiv va usullar asarning qimmatini, o'quvchiga, retsipientiga ta'sirini oshiradi. Hayolot va intuitsiya badiiy-estetik ijodning inson hayoti, kechinmalari, orzu tilaklariga yaqin qiladi.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashgulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Fan ijtimoiy-madaniy hodisa
2. Ilmiy tadqiqotning namoyon bo'lish jihatlari
3. Ilmiy tadqiqotning namoyon bo'lish shakllari va tiplari
4. Ilmiy tadqiqotda muammo va muammoli vaziyat
5. Ilmiy maktab: metod va metodologik yondashuvlar
6. Intellektual mulk huquqi: innovatsiya va novatsiyalar, kashfiyot va ixtiro, intellektual mulk va patent tushunchalarining mutanosibligi
7. Olimning professionallashuvi va ijtimoiy mas'uliyati
8. Tadqiqotning ilmiy yangiligini shakllantirish
9. Madaniyat va san'atni o'rganishda sotsiometriyaning o'rni
10. Badiiy estetik fantaziya va intuitiv bilish

Amaliy mashg'ulotlarda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliy jihatdan yanada boyitadilar. Amaliy mashg'ulotlar amaliy-ijodiy tarzda olib boriladi. Amaliy mashg'ulotlar ilg'or tajribalarni inobatga olgan holda ishlab chiqilgan materialardan foydalangan holda o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, pedagogik va axborot texnologiyalardan unumli foydalanilgan holda ijodkorlik jarayonida o'tilishi maqsadga muvofiq. Amaliy mashg'ulotlar berilgan mavzu asosida madaniy dam olish tadbirlarini tashkil etish va boshqarish faoliyati bilan bog'liq amaliy misollar asosida tashkillashtiriladi. "Keys-stadi", "Klaster", "Aqliy hujum" kabi texnologiyalardan foydalaniladi. Keyslar mazmuni o'qituvchi tomonidan belgilanadi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Fan ijtimoiy-madaniy hodisa
2. Ilmiy tadqiqotning namoyon bo'lish jihatlari
3. Ilmiy tadqiqotning namoyon bo'lish shakllari va tiplari
4. Ilmiy tadqiqotda muammo va muammoli vaziyat
5. Ilmiy maktab: metod va metodologik yondashuvlar
6. Intellektual mulk huquqi: innovatsiya va novatsiyalar, kashfiyot va ixtiro, intellektual mulk va patent tushunchalarining mutanosibligi
7. Olimning professionallashuvi va ijtimoiy mas'uliyati
8. Tadqiqotning ilmiy yangiligini shakllantirish
9. Madaniyat va san'atni o'rganishda sotsiometriyaning o'rni
10. Badiiy estetik fantaziya va intuitiv bilish

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha portfolio tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi. Talabadan fan bo'yicha mustaqil o'rgangan bilimlarini auditoriyada turli xil interaktiv uslublar orqali namoyish qila olishi va boshqalarga o'rgata olishi talab etiladi.

3.

VI. Ta'lim natijalari /Kasbiy kompetensiyalari

Magistr bilishi kerak:

- bilimning konsturktiv harakteri, ilmiy ishning amaliy ahamiyatini anglash, ilmiy metodik adabiyotlarni tahlil etish va ularga havola berish usullari, mavzuni yoritish uchun matndan daliliy misollar tanlash, ularning miqdorini belgilash, qo'lyozmani tahrir etish, ilmiy ishni mantiqiy izchil, ravon va savodli yozish, bilimdan asosiy metodologik vosita sifatida foydalanish. ilmiy tadqiqotning amal qilish mexanizmlari ***haqida tasavvurga ega bo'lishi;***
- ilmiy tadqiqot jarayonida muammoni to'g'ri qo'yish va uning yechimini topish texnologiyasi, rejani tuzish, tadqiqot jarayonini tavsiflash, xulosalarni ta'riflash va olingan natijalarni baholash, empirik va nazariy tadqiqot usullarini farqlash, kengaytirilgan tadqiqot rejasini ishlab chiqish, ilmiy tadqiqotning metodologik tamoyillari. Ilmiy loyihalarni tuzish, ilmiy izlanishlarning yo'nalishlari haqida ***bilishi va ulardan foydalana olishi;***
- tadqiqot jarayonini tavsiflash, xulosalarni ta'riflash va olingan natijalarni baholash, empirik va nazariy tadqiqot usullarini farqlash, kengaytirilgan tadqiqot rejasini ishlab chiqish, axborot va axborot texnologiyalardan foydalanish, ilmiy ish ma'nosini tushunishning ahamiyati, ilmiy tadqiqot jarayonida olim mas'uliyati va ilmiy faoliyat mahsulining amaliy ahamiyatini anglash, tayyorlangan ilmiy ishning yuqori saviyadagi taqdimotini o'tkazish

	bo'yicha ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.***
4.	**VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar *(mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar);* • amaliy mashg'ulotlar; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • aqliy hujum.
5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat boyicha yozma ishni muvofaqqiyatli topshirish
6.	**Asosiy adabiyotlar** 1. N.Shermuhamedova. – Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi. Toshkent: Axborot texnologiyalari, 2014, 450 b. 2. H. A.Shermuxamedova. Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi. -Toshkent: Noshir. 2020. - 480 b. 3. M.Miraxmedov, M.Toxirov. Ilmiy tadqiqotlar metodologiyasi. Toshkent: Temir yo'llari instituti nashriyoti. 2012. 456 b. **Qo'shimcha adabiyotlar** 1. Sh.M.Mirziyoev. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi.- Toshkent: O'zbekiston, 2017. - 48 b 2. Sh.M.Mirziyoev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent: O'zbekiston, 2017. - 488 b. 3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish boyicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. www.lex.uz. 4. Дурнев Р.А. О характерніх ошибках соискателей: ввести с научного фронта (в 2-х частуах) / Р. А. Дурнев, Е. М. Meshepуаков // Технологии гражданской безопасности. 2013 №2 (36). С. 26-30. 5. Y.Дильтей В. Введение в науку о духе // Зарубежнауа литература XIX-XX вв. Трактаті, диссертаsии, статьи. -Москва: 1997. 6. П.Давронов З. Д. Илмий ижодиёт методологиуаси. -Тошкент: ТМИ, 2004 7. Кононуик А. Е. Основі научніх исследований. Obshaya теориуа експеримента. -Киев: «Освита», 2012. 8. Карпов А. Практическое пособие длуа аспирантов и соискателей: (как поступит в аспирантуру, как написат диссертаsиyu, автореферат, научнуyu статуu, как подготовит к zashите и zashитит диссертаsиyu) 2-е издание.-Москва: Научніе технологии. 2014. 265 9. Лудченко А. А. Лудченко Y. А. Примак Т. А. Основі научніх исследований. -Киев: «Знаниуа» ООО. 2001. 10. Старостин А. М. Философские инновасии: конsепsии и основніе сфері проуавлений. -Ростов на Дону: Изд. СКАГС, 2009. 564 с. 11. N.A.Shermuxamedova. Fan falsafasi. - Toshkent: Noshir - 2016. 460 b. **Axborot manbalari** 1. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali.
	2. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 3. www.ziyonet.uz 4. www.philosophy.ru 5. www.elibary.ru 6. en.wikipedia.org
7.	**O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutida ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.**
8.	**Fan/modul uchun mas'ullar:** V.A. Alimasov – O'zDSMI, "Madaniyat va san'at menejmenti" kafedrasi professor v.b., falsafa fanlari doktori
9.	**Taqrizchilar:** I.Dadajonova – Madaniyatshunoslik va nomoddiy madaniy meros ilmiy-tadqiqot instituti direktori, s.f.n. A.A. Umarov – O'zDSMI, "Madaniyat va san'at menejmenti" kafedrasi professor, sotsiologiya fanlari doktori